

TARTU ÜLIKOOL
Viljandi kultuuriakadeemia

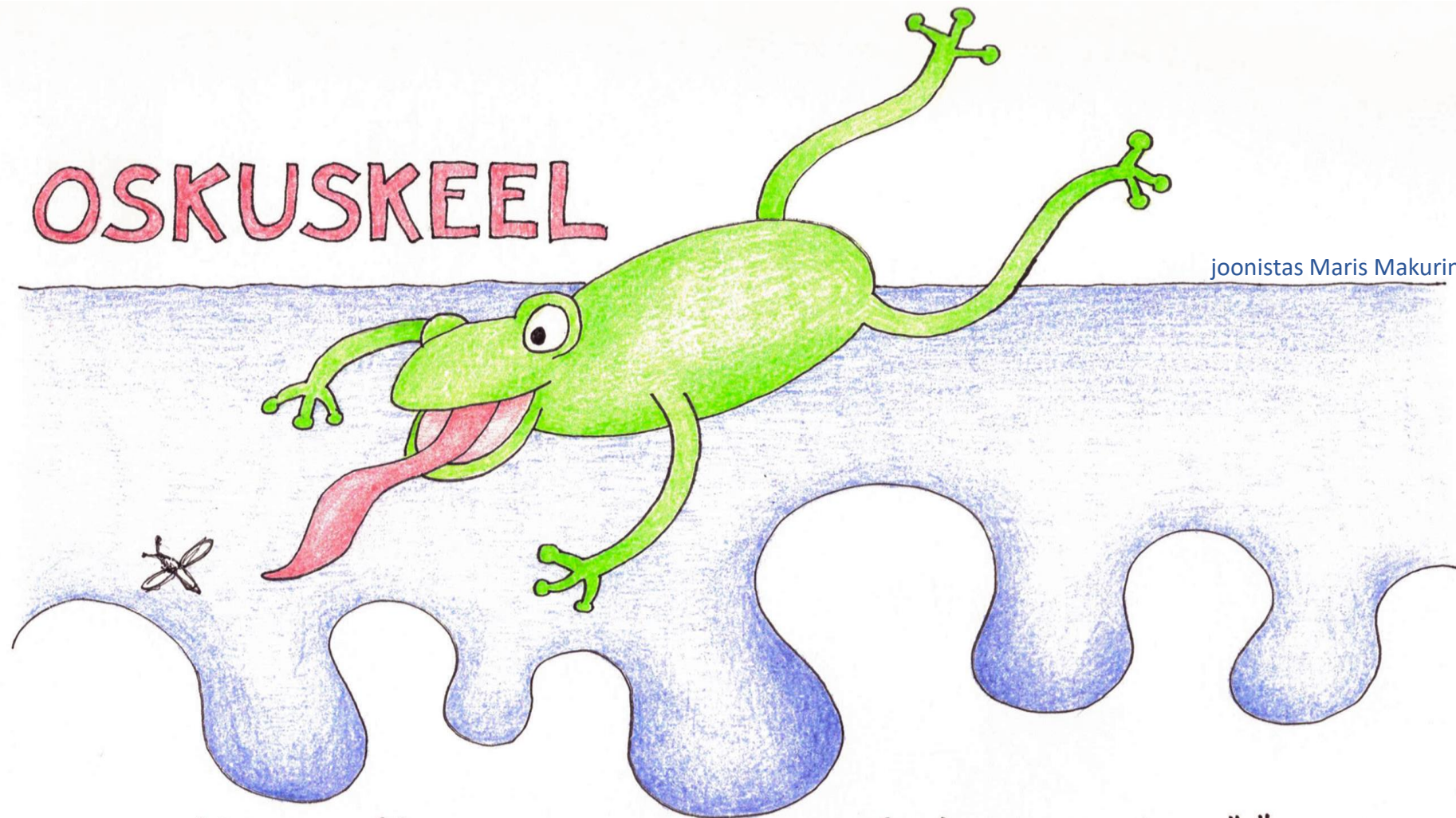
OSKUSKEEL

abiks seminari-, lõpu- ja
magistritöö kirjutamisel

MARJA-LEENA JAANUS

OSKUSKEEL

joonistas Maris Makurin

AMFIIB SIIRDUS AKVAATILISSE MILJÖÖSSE
SOORITAMA NUTRITIIVSEID FUNKTSIOONE.

Konn läks vette sööma.

OSKUSKEEL

- *special language, language for special (~ specific) purposes;*
- *Fachsprache;*
- *erikoiskielet;*
- *языки для специальных целей, язык науки и техники*

Oskuskeel on abstraheeritud tervik, mis jaguneb eri alade oskuskeelteks, mida nimetatakse **erialakeelteks**, näiteks: meditsiinkeel, õiguskeel, hariduskeel, käsitöökeel.

Oskuskeelt kasutatakse erialaseks oskussuhtluseks kõnes ja kirjas, näiteks: eriala õpetamisel, teadusartikli kirjutamisel.

TERMINOLOOGIA

Oskuskeeleõpetus ehk terminoloogia on õpetus oskuskeelest, eriti termineist ja neile esitatavaist nõudeist.

(terminology, terminology science; Terminologielehre, Fachsprachlehre; terminologia; терминология)

Oskussõnavara ehk terminoloogia on mingi eriala mõistesüsteemile vastav terminite kogum; kõigi erialade termineid hõlmav kirjakeele leksika ehk sõnavara.

(terminology, specialized vocabulary; Terminologie, Fachwortschatz; termistö; терминология)

Oskuskeel ALLKEELENA

KEELETEADUS määratleb **allkeelt** mingi inimrühma keelepruugina, mis erineb üldkasutatavast keelest talle omase sõnavara ja grammatikajoonte poolest, sotsiaalne murre (nt oskuskeel, släng, üldkeel).

Piir allkeele ja **kirjakeele** vahel on hägus.

Nagu oskuskeel laenab terminite loomisel kirjakeele sõnavara, nii kanduvad oskussõnad üldkeelde ja kirjakeelde omandades seal teise tähendusvarjundi.

Oskussuhtluses kasutatakse kirjakeelt: tervikliktekstide loomiseks on vaja oskussõnavarale lisaks ka kirjakeele sõnavara ja grammatikat.

oskuskeel TEADUSKEELENA

Teaduskeel on osa oskuskeelest, üks enam reeglistatud allkeeli, mis nõuab täpsust, ühemõttelisust ja selget süsteemsust, millega teaduslikke teooriaid, uuringuid jms sõnaliselt väljendada.

Teaduskeel puudutab kõiki teadusharusid.

Eestikeelse oskusõnavara väljatöötamise vajadus ilmnes **emakeelse teaduse ja kõrghariduse** tekkimisega 20. sajandil.

Osa teaduskeelee terminoloogiast on erialati ühine, kuid esineb termineid, mis tähistavad eri valdkondades erinevaid mõisteid. Näiteks: *keha* füüsikakeeles või *keha* meditsiinikeeles või *taevakeha* astronoomias

OSKUSKEELEKORRALDUS

Et erialaspetsialistid saaksid erialasest keelest ühtviisi aru ja võiksid oma väljendustes tugineda keelelisele süsteemile, on vaja ühtset **oskuskeelekorraldust** (*en: terminology planning*).

Eesti oskuskeelekorraldusele pani aluse 1920. aastatel J. V. Veski (1873–1968).

Eesti oskuskeeleõpetuses jõuti 1960. aastate keskpaiku seisukohale, et oskuskeel on **kirjakeele allkeel**.

See tähendab, et oskuskeelekorraldus on üldise keelekorralduse osa ja **eesti oskuskeelele kehtivad kõik eesti keele reeglid**.

Oskuskeelekorralduse termini võttis kasutusele T. Erelt 1970. aastatel.

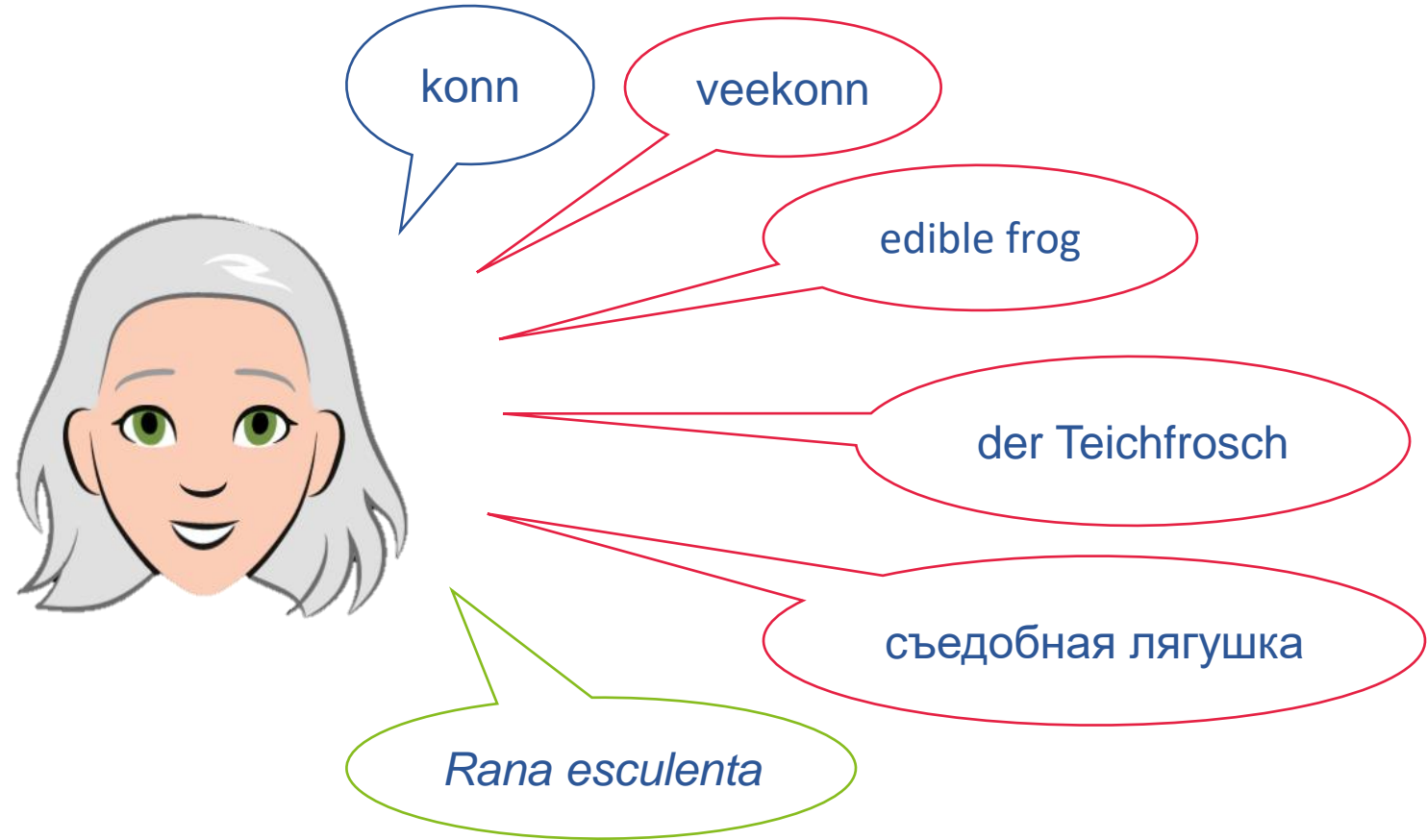
Terminitööd tehakse erialastes **terminikomisjonides**.

Terminitöö tugineb **mõistekesksele terminoloogiateooriale**, peetakse lugu **traditsioonist**.

Oskussõnavara loomine ja korrastamine on eelkõige erialaspetsialistide ülesanne, koostöös terminoloogide ja keelespetsialistidega.

Veski keelekorralduse põhimõtteid – otstarbekus, süsteemsus, kõik arendamiseks vajalik leidub keeles endas – järgitakse terminitöös endiselt.

OBJEKT ≠ MÕISTE ≠ TERMIN

Kõik olemasoleva võib terminoloogiast rääkides jagada kuuluvaks ühte kolmest klassist – **objektid**, **mõisted** ja **terminid**.

OBJEKT

TERMINOLOOGIATEOORIAD lähenevad oskuskeelele üldiselt kas **sõnast** lähtuvalt (nt sõnastike ülesehitus) või **mõistest** lähtuvalt (nt terminibaasid). Oskuskeele kirjeldamist mõistest lähtuvalt abistab objekti kui klassi lisamine mõiste ja termini klassi kõrvale.

Objekt on midagi, mis on iseenesest olemas keelest ja teadvusest sõltumatult.

Terminoloogias nimetatakse **objektiks** k õ i k e tajutavat ja kujuteldavat.

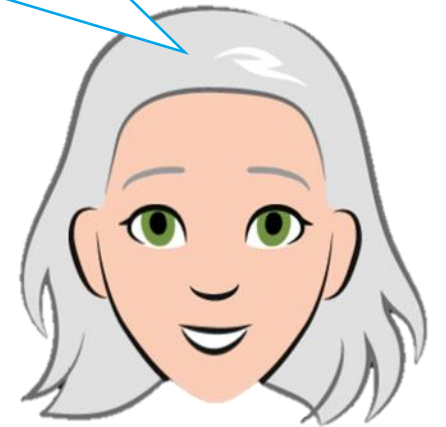

Mõisted saadakse objektidest abstraheerimise teel, jättes kõrvale ebaolulise ning võttes vaid olulisimad tunnused.

Eriala mõisted on **sisuüksused**, mille piiritlemine ja nimetamine teeb mõistest termini.

Mõiste on kujutlus objektist, mis tekib vaataja peas – **teadmusüksus**.

Mõisted kuuluvad süsteemi – **mõistevälja**.

TERMIN ehk OSKUSSÕNA

Termin on
mõiste
määratletud
keeleline vorm –
sõnavaraüksus.

üldkeele keelend (sõna): konn

objekti kui konnaliigi teaduskeelsed **terminid**:

eestikeelne (et) terminivariant: **veekonn**

inglisekeelne (en) terminivariant: **edible frog**

saksakeelne (de) terminivariant: **der Teichfrosch**

venekeelne (ru) terminivariant: **съедобная лягушка**

konnaliigi rahvusvaheline ladinakeelne (ld)

terminivariant teaduskeeles: ***Rana esculenta***

Mõiste keelelist tähist nimetatakse terminiks, sõnaks, väljendiks, keelendiks, fraasiks, tähistajaks, termini väliskujuks või termini vormiks. Termin võib olla **nimisõna**, **omadussõna** või **tegusõna**.

MÄÄRATLUS ehk DEFINITSIOON

Määratlus ehk definitsioon on mõiste oluliste tunnuste lühike täpne esitus.

piiritleb
mõiste sisu
erialamõistete
väljal

avab mõistet
selle kõige
olulisemate
tunnuste kaudu

ütleb, mis see
on, mitte seda,
mis see ei ole

Tavaliselt mahub määratlus ühte lausesse ja esitab paar kõige olulisemat tunnust.
Definitsioon ei ole teooria ümberjutustus ega entsüklopeediline kirjeldus.

Definitsioonil on
adressaat –
sihtrühm, kellele
see on mõeldud.

TERMINILE esitataavad nõuded

Termin kui erialast mõistet tähistav, täpselt piiritletud tähendusega sõna või sõnaühend ei asenda küll mõiste määratlust, kuid peaks võimalikult selgelt viitama mõiste sisule ja selle kohale süsteemis.

sisu

selge suhe
termini ja
tähistatava
vahel

mugav suhe
termini ja selle
kasutaja vahel

terminite
omavahelised
selged suhted

vorm

semantikanõue
(õige tähendus)

õigehääldusnõue

sõnamoodustusnõue
(sõnade õige liitmine,
tuletamine jms)

õigekirjanõue

stiilinõue

morfoloogianõue
(sõna õige
moodustamine ja
muutmine)

Termini saamise ALLIKAD

Termin olgu parajalt lühike, selge, õigesti orienteeriv, ühetähenduslik, meeldejääv, kergesti hääldatav, sobiv tuletiste saamiseks, ajakohane...

eesti keelele sobiva
järjestuse ja
pikkusega hääliku-
kombinatsioonide
hulk on piiratud

Terminite saamise **allikad**:

- kirjakeeles olemasolevad sõnad
- sõnade liitmine
- tuletamine
- laenamine
- otsetõlked
- tehissõnad
- murdekeele sõnad

KASUTATUD ALLIKAD

EKI ühendsõnastik Sõnaveeb. 2020. <https://sonaveeb.ee/>

Erelt, T. 2007. Terminiõpetus. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Jaanus, M.-L. 2019. Käsitöökeele korrastamine ja arendamine käsitööteaduse terminite komisjoni töö näidete varal. Viljandi: TÜVKA rahvusliku käsitöö osakond. [Magistritöö].

Tavast, A. & Taukar, M. 2013. Mitmekeelne oskussuhtlus. Tallinn: Valgus.

FOTO:

<https://et.wikipedia.org/wiki/Veekonn>

Terminiõpetus
Tiiu Erelt

ARVI TAVAST MARJU TAUJAR

**Mitmekeelne
oskussuhtlus**

TÄNAN!